

Nicolae IORGA

*Istoria românilor
de dincolo de fruntarii*

SUMAR

Partea I. Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei	5
Basarabia sub Ștefan cel Mare, urmașii săi până la sfârșitul veacului al 16-lea	11
Anexiunea din 1912, regimul rusesc de un secol și eliberarea	28
Partea a II-a. Continuitatea spiritului românesc în Basarabia	41
Partea a III-a. Pagini despre Basarabia de astăzi (1912)	56
Basarabeni în războiul Rusiei	56
Vești din Basarabia	60
Cu prilejul dizolvării Dumei rusești	63
Către frații din Basarabia	65
Pavilionul Basarabiei	68
Pentru <i>Basarabia</i>	69
O veste buna din Basarabia	70
Dureri și speranțe din Basarabia	71
Ziare basarabene	75
O carte despre Basarabia și împrejurările noi din Rusia	77
Basarabia de azi, așa cum o înfățișează un guvernator al ei	81
Sufletul românesc în Basarabia după anexare	87
Un mare binefăcător al culturii românești: Vasile Stroiescu	95
Vizita ofițerilor români în Rusia	97
Un centenar	98
Comemorarea pierderii Basarabiei	99
Jalea pentru Basarabia pierdută	103
Însemnătatea ținuturilor de peste Prut	104
Accidentul vlădicăi Ciceagov	117
Partea a IV-a. Legăturile românilor cu rușii apuseni și cu teritoriul zis „ucrainean”	119
Partea a V-a. Albania și România	193

Partea a VI-a. Istoria românilor din Peninsula Balcanică	202
Prefață	202
I. Originea.....	204
II. Românii din Pind înainte de pomenirea lor în izvoare.....	207
III. Marea Valahie tesaliană.....	209
IV. Românii din Pind întemeietori de stat (1185).....	214
V. Despotatul Epirului și al Valahiei Mari.....	217
VI. Răspândirea românilor în Balcani.....	225
VII. Românii balcanici sub turci	229
VIII. Renovația economică și culturală a românilor din Pind.....	232
IX. Renașterea românilor balcanici prin statul român	244

Partea I

ADEVĂRUL ASUPRA TRECUTULUI
ȘI PREZENTULUI BASARABIEI

Dintr-o mai veche lucrare cu acest titlu a d-lui profesor N. Iorga, apărută în 1922 în limba franceză, dăm aceste largi extrase de mare interes și de acută actualitate.*

Basarabia, anexată de Rusia în 1812, ca urmare a unui război contra turcilor și fără ca Moldava autonomă să fi avut datoria de a plăti dezastrul suzeranilor ei poartă încă numele dinastiei valahe a Basarabilor, al căror nume acoperea altădată numai partea inferioară a acestei provincii, de-a lungul malului stâng al Dunării inferioare, teritoriu care le aparținea din al XIV secol. Această noțiune preliminară exclude toată vechea dominație străină asupra fâșiei de teritoriu care se întinde între Prut la apus, Nistru la răsărit și la sud cu gurile dunărene.

*

Din cea mai veche epocă colonia greacă din Tyras, situată la îmbucătura Nistrului, servea de debușeu unei regiuni destul de întinse, care producea grâul necesar aprovizionării acestei întregi lumi elenice riverane a Pontului Euxin. Așezarea Tyras-ului era așa de potrivit pentru acest comerț că, mai târziu, în epoca bizantină, un castel imperial a fost zidit pe

* Traducător: Dorina FLORIAN.

ruinele lui, care n-au fost încă explorate, și acest „Maurokastron” („Castelul negru”) se menține în timp de secole cu o oarecare garnizoană și un port destul de frecventat.

În ce privește interiorul viitoarei Basarabii, partea meridională, destul de puțin productivă, acoperită în mare parte de lacuri, servea de trecere hoardelor cytice, mai târziu triburilor altaice (bulgărești) sau fino-ugrice (maghiare) care s-au stabilit acolo pentru câtăva vreme, înainte de a găsi o patrie mai înfloritoare și mai bogată.

Deasupra acestei prelungiri a stepei rusești, întinsele câmpii nu prezentau decât rar păduri mici; cursuri de apă de mic debit le traversau, și nicăieri până la marginea râului care formează granița orientală a țării, nu se constată în documente, aglomerări mai importante de populație. Cât despre punctele unde au fost concentrări omenești, trebuie să admitem că locuitorii nu erau deosebiți de țăranii români care locuiau Moldova între Prut și Carpați.

*

La începutul secolului al XIV-lea încep să apară însemnări istorice. În 1330 un guvernator tătar se găsea la Maurokastron, pe care românii o numeau deja Cetatea Albă. Sf. Ion, negustor din Trebizonda, a suferit acolo martirajul. Viața sa, povestită la aceeași epocă constată de asemenea și prezența unei populații jidovești, și fără îndoială grecii erau de asemenea foarte numeroși.

Stabilirea genovezilor la Cetatea Albă și la Licostomo, așezată într-o insulă de la gurile Dunării, purtând același nume adică, Gură de Lup, – în acest Licostomo pe care grecii și după aceea românii au botezat-o Chilia (de Călugări) –, sau mai mult, pentru că vechea formă grecească este Kellia, – „Chiliile”, deci mănăstirea –, a trebuit să urmeze ceva mai târziu.

Pe la mijlocul acestui secol al XIV, corăbii venețiene acostară aici ca să-și procure grâul adus din regiunile interioare. Un lung conflict izbucnește între cele două republici italiene, pentru posesiunea acestui punct de sprijin de unde influența lor economică putea să radieze pe teritoriul la nord de fluviu.

Când viitoarea Dobroge, vechea Scytie Minoră, intră sub dominația unui șef balcanic cu nume românesc, deși, având legături cu prinții care-și împărțeau imperiul bulgar, Dobrotici, acest potentat care a transmis puterea fiului său Ivanco, de aparițiune foarte trecătoare, intră în conflict cu genovezii pentru aceeași posesiune a gurilor Dunării, înainte de sfârșitul secolului al XIV-lea.

*

Aceștia rămăseseră totuși în cele două centre ale țării, la Cetatea Albă, ca și la Licostomo-Chilia, nu fără oarecare dependență politică față de prințul tătar al stepei, dincolo mult un episcop, păzitor al mormântului Sf. Ion Martirul, peste anul 1400.

Tot ceea ce am spus cuprinde, precum se vede, această singură fâșie danubiană formând ca un teritoriu aparte, ale cărei interese și legături trebuiau să fie cu totul deosebite de districtele rurale care se întindeau spre nord.

O civilizație foarte importantă, justiție bizantină și jumătate italiană, cu o foarte puternică nuanță de Levant, s-a dezvoltat aici: se găseau consuli, soldați genovezi, negustori de diferite naționalități: greci, ovrei, armeni și chiar, la Moncastro – Cetatea Albă –, pe care grecii o numeau și Asprokastron, un episcop, păzitor al mormântului Sf. Ion Martirul.

Când, în munții Țării Românești, la Argeș, o dinastie reuși să strângă fragmentele, care duseseră până atunci o viață liberă, ale organizației politice române și când acest principat „a toată Țara Românească” se întinse curând până pe malul stâng al Dunării, înglobând portul Brăila, foarte frecventat, și împrumutând Vicinei, așezată pe malul drept al Dunării, în Dobrogea actuală primul său episcop canonic, – ceea ce presupune cel puțin o influență politică a Țării Românești asupra acestor regiuni a vechii Scyta Minor –, Chilia a fost supusă și ea acestui regim.

Este foarte posibil ca genovezii să fi rămas câtăva vreme sub această autoritate românească, care înlocuia suzeranitatea tătară ce se regăsește de asemenea la Caffa, și în toate posesiunile Republicii în Crimeea. În 1410 genovezii treceau

Moncastro între posesiunile lor, dar acum posesia teritorială aparținea vechii Moldove născânde care organiza spre nord forțele naționale române.

Acestei Moldove a lui Alexandru cel Bun îi vor aparține întâile fundațiuni politice în teritoriul rural de la nord de Chilia și Moncastro, teritoriu care nu va purta decât după ane-xiunea arbitrară din 1812 făcută de ruși, numele tot atât de arbitrar sub raport geografic, de Basarabia.

O mențiune, în cronicile rusești ale Lituaniei din secolul al XIV-a vorbește de un prinț Iurg Coriatovici, aparținând dinastiilor rutene, pe care moldovenii l-au chemat ca să ocu-pe, pentru puțină vreme tronul principatului lor fundat cu zece ani înainte de un emigrat al comitatului unguresc de Maramureș, Bogdan.

Acest cneaz ar fi avut sub ordinele sale toată țara până la malurile Nistrului, deoarece ar fi avut un conflict cu tătarii, ca-re încetaseră să mai fie stăpâni acestor ținuturi din chiar veci-nătatea fluviului. Nu s-a găsit însă niciodată originalul docu-mentului conținând o donație în legătură cu acest eveniment. Avem a face cu un grosolan fals.

*

În orice caz urmașul său, aparținând vechii dinastii, Roman, se intitula: domn a întregii țări „de la munți până la malurile Mării (Negre)”, astfel ca posesiunea de către moldo-veni a acestor ținuturi este absolut incontestabilă.

În această epocă, spre 1390 se aflau pe Nistru două ce-tăți: aceea de la Hotin, la Nord, aceia de la Tighina, Tehyn, pentru podolienii vecini, mai spre sudul Moldovei, pe această graniță. Originea acestor castele este obscură: este sigur că dezvoltarea lor era datorită exclusiv existența unui comerț in-ternațional a cărui creștere începe cu creațiunea principatului românesc.

Ceva mai târziu Alexandru cel Bun a chemat de la Cetatea Albă pe mitropolitul canonic al Moldovei, tot așa precum Alexandru, domnul Țării Românești a cerut cetății Vicina pe cel dintâi mitropolit al țării sale.

Aceste fapte singure ar ajunge ca să dovedească strânsa dependență în care aceste porturi dunărene se găseau față de formațiile politice născânde ale națiunii românești.

Acest mitropolit își făcu intrarea în Suceava, capitala țării, cu un mic număr de soldați și tot acolo a fost fixat locul de așezare al supremei autorități eclesiastice. Călătorii ruși, ale căror scurte însemnări privind calea urmată de ei, – însemnări traduse și publicate de d-na Hitrovo –, arată că pe atunci Cetatea Albă continua să fie debușeul către Marea Neagră a regiunilor din interior, de o parte și de alta a Nistrului; dar ele vădesc, de altă parte, că orașul nu întreținea nicio legătură politică cu aceste teritorii podoliene care căzuseră din mâinile marelui prinț al Kievului în ale regelui lituan al Poloniei.

Un călător francez, Giullebert de Lannoy, care a trecut prin teritoriul dintre Prut și Nistru pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun, ajungând până la „Bellegrade” – Bialogradul Polonezilor –, această Cetate Albă, a aflat pe reprezentanții regelui vecin, aliat al numitului prinț moldovean, lucrând ca să fortifice această cetate importantă care era destinată să reziste vreme de trei sferturi de veac a repetatelor atacuri ale turcilor.

Planurile lui Sigismund, împărat și rege al Ungariei, privind o parte a Moldovei, și tratatul încheiat de acest prinț cu regele Poloniei pentru împărțirea întregului teritoriu moldovenesc n-au avut nicio urmare practică. Alexandru și-a păstrat numai Cetatea Albă, – silit să părăsească pentru moment Chilia vecinului său muntean, – dar a început, zidind mănăstirea Căpriană, dincolo de Prut, marea operă de colonizare care a dat acestei părți orientale a Statelor sale o populație mai numeroasă și a deschis calea unei civilizații superioare celor dintâi începuturi ale vieții patriarhale.

Moldovenii erau atât de bine înfiți în Basarabia, până la limitele ei extreme de Sud, încât, atunci când, după moartea lui Alexandru cel Bun, fiii acestuia se certară pe moștenirea lui și-și împărțiră veniturile țării, Ștefan, fiul al doilea, capătă astfel posesiunea vechii Basarabii românești, cu Chilia, o nouă cetate pe malul stâng al fluviului, în fața insulei pe care se găsea Chilia genoveză, Licostomul din secolul al XIV-lea.

Cetatea Albă îi aparținea, de asemenea, și un document venețian din 1435 menționează pe „călugărul” care comanda în această ultimă fortăreață pe care polonii mai nădăjduiau încă să o poată alipi teritoriului lor. Această nădejde fu mai înrădăcinată în momentul când urmașul lui Ștefan, nepotul său, tânărul Alexandru, stăpâna această Moldovă de sud-est, sub tutela rudelor sale polone și a nobililor care aparțineau partidului puternicului rege vecin. Acestea se petreceau în timpul când, Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, devenind stăpânul Mării Negre, principalul scop al turcilor trebuia să fie de acum încolo să-și întindă puterea peste Caffa genoveză și peste amândouă porturile moldovene.

Cetatea Albă și Chilia îi rezistară; lucrările de fortificație continuau fără încetare de la o domnie la alta. S-a găsit, sunt câțiva ani, piatra scoasă din zidurile primei cetăți, care menționează că lucrările au fost terminate în anul 1440 de către comandantul moldovean al cetății. Inscripțiunea este redactată în grecește. Pentru fiecare dintre aceste fortărețe erau câte doi șefi aleși dintre cei mai energici boieri moldoveni, care aveau legături particulare cu dinastia domnitoare.

Chilia fusese câtăva vreme în mâinile puternicului apărător al creștinătății, în aceste regiuni românești, ca și în cele de dincolo de Dunăre, în pământ slav, Ioan Huniade, român din Transilvania. El a așezat aici o garnizoană, și se găsiră la sfârșitul secolului al XVI-lea, în orașul recucerit de la turci, tunurile care purtau emblema corbului cu crucea în cioc, blazonul acestei familii. Aceasta nu împiedica proprietatea teoretică a prinților români, susținuți și tutelați de Huniade, asupra Chilieii, și această posesiune ținu până în momentul când Ștefan cel Mare, îndată după moartea lui Huniade, – un român înlocuind pe celălalt în sarcina de a continua opera de cruciadă și de apărare a creștinătății împotriva invaziei otomane –, puse stăpânire pe această moștenire moldovenească împotriva unui uzurpator și începu o domnie cu caracter regal, care pentru tot Orientul însemna o rezistență dărză de aproape o jumătate de secol față de cucerirea musulmană.

Basarabia sub Ștefan cel Mare, urmașii săi până la sfârșitul veacului al 16-lea

În ceasul când începu această mare domnie, organizarea Basarabiei progresase foarte mult. Hotinul, ocupat pentru scurtă vreme de poloni, care adăposteau aici pe uzurpatorul izgonit de Ștefan, era una din principalele vămi ale acestui principat, al cărui comerț era într-o continuă creștere, către Caffa din Crimeea, de-o parte, și către Cetatea Albă, de altă parte. Tighina devenise și ea un oraș destul de important prin numărul călătorilor care se îndreptau chiar către această „Tatarie”, adică spre posesiunile genoveze din Marea Neagră. Călătorii care, ca Jean de Wavrin, în 1445, se ocupă, în legătură cu cruciada Papei și a Ducelui de Burgundia pe Dunăre, de vechiul Moncastro, aflară aici o populație de caracter internațional, numeroasă, liberă, trăind din comerțul cu Orientul grec și musulman. Nici un vestigiu al drepturilor genovezilor nu se păstrase; pârcălabii moldoveni ai cetății nu mai aveau rivali.

Ici și colo, izvoare contemporane, ca Guillebert de Lannoy, menționează sate de-a lungul drumului urmat de călători. Pescăriile de pe Dunărea inferioară, furnizând cantități enorme de morun, erau arendate străinilor bogăți, mai ales greci: viitoarea Basarabie era străbătută de carele țăranilor moldoveni, care transportau acest produs foarte căutat din cauza posturilor prelungite, către orașele înfloritoare ale Galiției; Lemberg mai ales și Cracovia.

Se găseau de asemenea pescării foarte importante chiar și pe Nistru, și documente moldovenesti din a doua jumătate a secolului al XVI-lea vorbesc de ele; aparțineau domnului țării, ca și cele de la gurile Dunării, de care am vorbit. Sunt semnalate de asemenea stupării, mori, hanuri, stabilimente rurale cu vaste pășuni și tot ceea ce poate să mai facă dovada unei colonizări foarte intensive.

Se găseau ici și colo și unele așezări religioase; cu toate acestea marile mănăstiri se aflau în Moldova occidentală, pe când dincolo de Prut erau numai case de rugăciune mai sărace și care în cea mai mare parte trebuiau să țină de cele

dintâi. Este interesant de notat că printre stupăriile menționate în aceste documente era una care aparținea unui „Ecibee”, care amintește numele pe care-l purta înainte orașul Odesa.

Aceste acte ale domnilor moldoveni vorbesc de asemenea de multe donațiuni de pământuri basarabene. Erau mai ales războinicii care căpătau ca răsplată a vitejiei lor, moșii în această regiune abia deschisă culturii. Aceste donațiuni privesc bunuri așezate chiar pe malul marelui fluviu oriental, Nistrul. Nu se găsește niciun nume străin, căci Coman de la Bezin, Vâlcea, Luc Ecobescu și nepoata sa, fiica lui Lazăr Prodănescu, nepoata lui Vârnav, și Ivancu Mihăilaș, Dima, Ivașcu, fiul lui Balașin, Ion Cateș, care a dat numele său satului Căutășeni, Petru Durnea. Nicolae Matosșat, Grigoraș Melciul, Căuș, care a fost fără îndoială strămoșul locuitorilor din Căușani, bătrâna Gânguroaia, nevasta lui Gangur, ca și Valeu, fiul Popii Zaharia care capătă un pământ la Vâlcov, lângă Dunăre, sunt desigur români de viță veche, moldoveni aparținând rasei celei mai autentice, și, aceste nume, de origine așa de curat românească, sunt singurele pe care le întâlnim în aceste acte de danie ale domnilor.

Printre boierii moldoveni, se găsește în 1435 un Vâlcea, de fel din Lipnic.

Dar acest sat Lipnic, unde Ștefan cel Mare a câștigat o izbândă împotriva tătarilor care i-au fost atacat principatul, se afla în Basarabia, lângă Hotin.

Marele negustor Mihu, logofăt al Moldovei, avea o moșie pe râul Răut, la Procopeni, „cu mori și cu stupi”. Această proprietate îi venea, și documentul o spune precis, de la „strămoșii săi”. Chiar pe Nistru, la Rașcov, care se numea pe atunci Rașcovți, el a cumpărat și altă proprietate.

În aceeași epocă sunt menționate așezări mai vechi de șefi țărani care stăpâneau un centru rural, și ei se numeau în curată limbă onomastică românească, Dănilă și Budul. Până foarte târziu, în documentele veacului al XVIII-lea, țăraniii proprietari obțin confirmarea drepturilor lor ca venind din vremuri foarte vechi, asupra cărora nu se mai păstrau actele de proprietate.

Întâia faptă a lui Ștefan cel Mare în aceste regiuni orientale ale principatului său, a fost aceea de a încerca să recâștige cetatea sa de la Hotin. Curând, conducătorul cetății, Goian, apoi Vlaicu, propriul unchiu după mamă al domnului, comandă pe Nistrul superior. Câțiva ani mai târziu, o invazie tătarască a fost respinsă, după cum spuneam, la Lipnic, unde Eminec, fratele Hanului Crimeii, a căzut în mâinile învingătorilor moldoveni.

Ca să apere de-acum încolo această regiune din ce în ce mai înfloritoare, împotriva devastărilor de același fel, din partea unui vecin rău pe care nicio forță nu-l putea stăpâni, Ștefan ridică o nouă cetate, așezată chiar în mijlocul provinciei, la Orhei (numele nu are în el nimic slav; el vine de la ungurescul „varhely” – regiune întărită –, termen care trecuse de mult în vorbirea curentă a românilor).

Cel dintâi comandant al cetății a fost un locuitor din chiar această regiune: fiul „jupânesei Gânguroaia” dintre ganguri, care aveau proprietăți pe râul Botna, la Puhoiul; unchiul lui Ștefan cel Mare urmă după Gangua, care după scurtă vreme se întoarse ca să ocupe iarăși locul său.

Se cunosc chiar numele soldaților care opuneau în acest loc rezistență creștină împotriva hoardelor Hanului. Lângă un Malușca, ce putea fi de fel din Podolia, e un Neicea, un Cosma Răzan și un Drăguș, toți români, căci domnii aveau obiceiul să colonizeze cu soldații lor pământurile vecine cu granița.

Din 1462, Ștefan a căutat să tragă foloase de pe urma greutăților în care se găsea domnul Țării Românești, Vlad Țepeș, atacat de Sultanul Mahomet II în persoană, pentru a stăpâni întreaga graniță a Moldovei pe Dunăre, prin cucerirea Chilieii.

Ștefan fu rănit și silit să părăsească lupta.

Trei ani mai târziu, aproape fără să verse sânge, el ajunse să stăpânească vechea colonie genoveză.

De altfel Ștefan cel Mare era în legătură de familie cu prinții creștini ai Crimeii. Comneni imigrați, care locuiau într-un castel stâncos la Mangup, fortăreață a Sfinților Teodori (Tiron și Stratilat). Maria, soția domnului moldovean, era însăși sora aceluiași prinț grec al Crimeii.

Munteni ca și moldoveni, apărară Caffa împotriva turcilor lui Mahomet.

De asemenea, la Lerici, în locul unde Niprul se varsă în Marea Neagră, Ștefan cel Mare a ales un prilej bun ca să-și instaleze ostașii acolo.

Turcii erau cu totul hotărâți să pună capăt posesiunilor creștine de pe malul nordic al Mării Negre, devenită domeniul lor maritim. În 1475 ei somară pe Ștefan cel Mare să plătească tributul rămas în urmă și să cedeze aceste două cetăți Caffa fu cucerită de ieniceri, dar moldovenii erau în măsură de a rezista. Dușmanul, a cărui apariție era anunțată pentru aceeași dată în fața Chilieii și a Cetății Albe, nu apărură. Noi lucrări de fortificație fură îndeplinite sub conducerea pârcălabilor Cetății Albe, Luca și Hrăman. Și în 1476, porturile moldovene se menținură, cu toate că în cursul acestui an voievodul moldovean, care învinsese pe beglerbegul Rumeliei în luna ianuarie a anului precedent, fu la rândul său strivit de către soldații de elită și artileria sultanului însuși, în pădurile Carpaților din județul Neamț. În 1479 se făceau noi lucrări la Chilia și se termina un zid în incinta Cetății Albe, foarte frumos, împreunând elemente bizantine și italiene.

Dar în 1484, tocmai când Ștefan se putea crede garantat prin tratatul de pace încheiat între prietenul și suzeranul său Mateiaș Corvinul, regele Ungariei și noul sultan, Baiazid II, turcii și tătarii căzură pe neprevăzute asupra porturilor Moldovei de sud, întrebuițând și trupele conduse de Vlad, domnul Munteniei, dușmanul moldoveanului. Nu fără o rezistență înverșunată a pârcălabilor, care pieriră în luptă, ienicerii se instalară pe crenelele ambelor porturi. Majoritatea locuitorilor trebuiră să emigreze la Constantinopol, pentru a contribui la repopularea capitalei Imperiului Otoman. Numai din Cetatea Albă fură transportate „200 de familii de pescari români”. O lată fâșie de teritoriu a fost dezlipită din Moldova pentru a servi drept ținut la întreținerea, ca raia, a acestor noi posesiuni ale „împăratului” turc.

În cursul mai multor ani, Ștefan își întrebuiță toate sforțările pentru a recâștiga posesiunea acestor porturi pierdute, absolut necesară pentru existența însăși a unui mare comerț

de-a lungul Moldovei. În 1485, el se lupta lângă lacul Catalpug împotriva lui Balibeg, fiul lui Malcoci, comandantul turc al Dunării de jos. El se duse chiar să presteze jurământul de credință, mult timp întârziat nu atât de către sentimentul propriei sale demnități și al importanței politice, către regele Poloniei, Ioan Albert, fiul lui Cazimir. Acesta, după încoronare, urmă sfaturile unui aventurier italian, și, lăsând să se creadă că vine în ajutorul domnului moldovean pentru a-l ajuta să alunge pe turcii stabiliți pe teritoriul său, începu asediul capitalei țării, căci spera să-l poată înlocui pe Ștefan prin propriul său frate, Sigismund, un „fără țară”. Învins, regele pierdu la întoarcere cea mai mare parte a armatei sale în pădurile Moldovei de nord, și turcii rămaseră ca mai înainte la Chilia și Cetatea Albă. Ștefan nu se mai gândi să-i scoată, protestând cu tărie în fața creștinătății occidentale, la Veneția, pentru faptul că era constrâns să încheie o alianță cu turcii care pe Ștefan îl dezgusta: el trebui să accepte ca prieteni pe acei pe care nu-i voise ca stăpâni.

De atunci înainte Moldova, devenită de fapt vasala Imperiului otoman, care îi deținea principalele porturi, se oprea cu mult înainte de linia Dunării, pe o frontieră vagă, greu de apărat împotriva vecinilor atât de întreprinzători și puțin dispuși să-și supună poftelile exigențelor tratatelor. Mari hotare fură stabilite la Ciubărciu, pe Nistrul de jos, centru de emigranți unguri, aparținând ereziei husite. Întâlnim aici, în 1526, doi pârcălabi: Fătul și Tomșa.

Pe cursul superior al fluviului, la Soroca, cetate menționată pentru prima dată în 1510, un alt comandant moldovean veghea asupra mișcărilor turcilor care rățăceau prin stepă.

Totuși, dacă marele avânt comercial al Moldovei a fost oprit, dacă autonomia sa a fost de acum înainte supusă la multe uzurpări din partea puternicului vecin și suzeran, viața românească a continuat să se organizeze în marea parte a teritoriului rămas liber între Prut și Nistru, unde nici o altă națiune nu cerea întâietate asupra indigenilor moldoveni. Fără a întrerupe continuitatea, în teritoriile insuficient populate, pe care documentele le numesc „pustii”, voievozii dădeau pământuri războinicilor lor, sfetnicilor lor. Numele acestor